

Inledning

Det tredje numret av *Tidskrift för rättssociologi* är ett temanummer om ekonomisk brottslighet. Denna brottstyp har under de senaste åren avlöst narkotikabrottsligheten som det av statsmakten högst prioriterade området för brottsbekämpning. Massmedia har hängt på och gett stort utrymme åt dels olika ekonomiska brott, t ex den s k Göta Finans-härvan, dels de politiska turerna kring utformandet av en strategi för kampen mot ekonomisk brottslighet. Under de senaste 18 månaderna har regeringens Kommission mot ekonomisk brottslighet, EKO-kommissionen, med förre KO Sven Heurgren som ordförande stått i centrum för uppmärksamheten. Kommissionens förslag till lagstiftningsåtgärder har gett upphov till kontroverser redan inom kommissionen, och när de offentliggjorts har den offentliga debatten mellan protagonister och antagonister varit för svenska förhållanden ovanligt häftig.

Ur vetenskaplig synvinkel är den ekonomiska brottsligheten relativt jungfrulig mark. Teoribildning och empirisk forskning är påtagligt eftersatt; redan definitionen av begreppet vållar problem, liksom bestämningen av dess omfattning och effekterna av olika åtgärder i brottsbekämpande syfte. Och förvisso är det å priori ett svårt ämne. Ekonomiska brott uppstår i skärningspunkten mellan å ena sidan det kapitalistiska ekonomiska systemets krav på frihet från statlig inblandning och å

andra sidan samhällets och den socialreformistiska statens överordnade mål, demokrati, jämlikhet, solidaritet och trygghet.

Det finns således en klar ideologisk skiljelinje implicerad i denna fråga, vilket bekräftas av den debatt som pågått före, under och efter EKO-kommissionens verksamhetsperiod. Men vad värre är: den ideologiska debatten har inte förts på ett öppet sätt och i klarspråk, vilket, om det skett, kunnat rensa luften och klargöra motsättningens grundelement. I stället har debatten alltför ofta urartat till partipolitiskt käbbel, vilket bidragit till att öka förvirringen kring dessa frågor och lett till att de vetenskapliga insikter som finns hamnat i periferin.

Syftet med detta temanummer om ekonomisk brottslighet är inte att ställa allt detta till rätta; det vore hybris. Vi vill i stället fördjupa oss i några olika aspekter av den ekonomiska brottsligheten och bekämpandet av den.

Numret inleds med en artikel av den amerikanske *white collar crime*-experten Donald R. Cressey, professor i sociologi vid University of California, Santa Barbara. Cressey diskuterar kapitalistisk etik och självreglering i anslutning till avslöjandena under 1970-talets andra hälft att amerikanska företag regelmässigt betalade ut stora summor "under bordet" till tjänstemän och beslutsfattare i andra länder för att säkra viktiga exportkontrakt. Cressey följer upp reaktionerna på dessa avslöjanden hos näringslivets representanter och andra opinionsbildande krafter.

Rättssociologen Sven-Erik Olsson presenterar därefter en ingående analys av EKO-kommissionens arbete. Med utgångspunkt i en längre intervju med Sven Heurgren, en grundlig genomgång av kommissionens förslag och intervjuer med revisorer, jurister m fl försöker Olsson relatera kommissionens arbete till rättssociologisk teoribildning och dagens svenska verklighet. Intervjun med Heurgren publiceras i dess helhet; den skiljer sig väsentligt från de många intervjuer som redan publicerats och ger en fördjupad bild av Heurgrens (och därmed kommissionens) syn på ekonomisk brottslighet och de reaktioner kommissionen mött på sina många förslag.

Ett av de känsligaste avsnitten i EKO-kommissionens slutbetänkande handlar om rättssäkerhetsbegreppet. Den utförliga behandlingen av denna fråga får antas vara föranledd av den kraftiga opposition vissa av kommissionens förslag mött, förslag som innebär att centrala rättssäkerhetsprinciper åsidosätts. Antoinette Hetzler utsätter kommissionens analys av rättssäker-

hetsbegreppet för en kritisk granskning. Hon konstaterar bl a att kommissionen i denna förvirrade rättsfilosofiska och rättshistoriska odysse hamnat i en återvändsgränd, manifesterad i betänkandets slutsats: "Att en skyldig får gå fri och på det viset kan åstadkomma ytterligare skada kan vara lika olyckligt som att en oskyldig döms".

Under rubriken *Forskning på gång* rapporterar professorn i handelsrätt Göran Grosskopf om ett omfattande forskningsprojekt i Umeå rörande ekonomisk brottslighet och företagsetik. I recensensavdelningen anmäls böcker om ekonomisk brottslighet av Brynolf Wendt, Arne Nygren och Karl Danielsson, Bo Svensson samt av Dan Magnusson.

Den offentliga debatten om den ekonomiska brottsligheten och EKO-kommissionens förslag har efter slutbetänkandet påtagligt avtagit. Aktiviteten har överflyttats till Justitiedepartementet där kommissionens förslag nu bereds och lagförslag förbereds. Inför riksdagsbehandlingen i höst av de föreslagna rättsliga åtgärderna önskar man att en seriös debatt om dessa frågor kan komma till stånd – en debatt med vetenskapliga förtecken och fri från partipolitisk distortion. Detta temanummer ska ses som ett blygsamt bidrag i den riktningen.